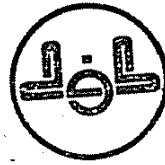

DIYANET İŞLERİ BAŐKANLIĐI
YAYINLARI

DIYANET DERGİSİ

DİNİ, İLMİ, EDEBİ ÜÇ AYLIK DERGİ

EKİM-KASIM-ARALIK 1985

CİLT : XXI - SAYI : 4

SABRIN HİKMETLERİ

ve ÇEŞİTLERİ

Mehmet ÇİFTÇİ
Beyşehir Müftüsü

Şüphesiz sabrın önemi üzerinde İslâm uleması, pek çok deliller ve örnekler serdetmişler, özellikle sabır konusunun kökünü ve temelini teşkil eden âyet ve hadisleri, beşer hayatının hareket yönlerine doğru şekillendirerek, sabreden kişinin zaferi ile sabretmeyen kişinin yenilgisini, adeta müşahhas bir şekilde ferd, aile ve cemiyetin zihnine naksetmek ve bunu yaşanan hayatın saadet unsuru haline getirmek istemişlerdir. Gerçek de budur. O halde :

Evvelâ sözlük ve istilâh bakımından sabır nedir?

Sözlük bakımından sabır kelimesinin kökü, bilinen şekilde maddeten hapsedmek demektir. Herhangi bir kimsenin bir şeyi hapsedmesine, onu sabretti denir, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in, bir canlının ölünceye kadar sabredilmekten yani hapsedilmekten meneylemesi bu cümledendir. Ki, adamın birisi diğerini, hasmı gelip öldürünceye kadar evinde tutmuş, durum Peygamberimiz (S.A.V.)'e haber verilince de : "Öldüreni kısasen öldürün, sabredeni de ölünceye kadar sabredin (Yani öleni hapsederek ölümüne sebep olanı da ölünceye kadar hapsedin)" emrini vermiştir. Sabır bazan ikrah manasına da kullanılır, zorla yemin ettirilen bir kimse için : "Sabır yönünden yemin etti" denir ki, "Zorla ve kerhen yemin etti" demektir. Aynı şekilde sabır kelimesinin men', şiddet ve ilâve manalarına da kullanıldığı belirtilmektedir.

İstilâh bakımından sabır kelimesi ise, manen hapsedmek, yani nefsi, şer'i hükümlerin gereklerine uygun ve aklın emrettiği şekilde kontrol altına almak ve frenlemek demektir. Nitekim Cenab-i Hakk, bu hususta: "Sabah akşam Rab'lerine sırf O'nun cemâlini dileyerek dâa edenlerle beraber sabr-u sebat et."(1) Ve yine: "Biri birlerine sabr u sebatı tavsiye, halka merhameti tavsiye edenlerden olmaktadır."(2) Yani sabrı tavsiye edenler denirken, Allah'ın itaatında sabrı tavsiye ettiler anlamındadır. Ve yine sabır denilince, Şer-i şerifin uygulanmasını hükme bağladığı ve aklı selimin de tasvib ettiği hususların dışına çıkarak taşkınlıkta bulunmaktan nefsi men'edebilmektir. Tıpkı oruç tutmanın nefsi ve organları orucu bozucu hareketlerden koruduğu gibi. O bakımdan Ramazan ayına bir anlamda sabır ve sebat ayı da demişlerdir. Sabır, kötülükleri

(1) Kehf Sûresi âyet : 28

(2) Beled Sûresi âyet : 17

irtikâbtan nefsi men'etmekte ve Allah'ın haram kıldığı şeylere yanaşmamaya azmetmekte de kullanılmıştır.

Sabır, iradenin güçlü oluşuna ve azmin kararlılığına en bariz delildir. Bu hususta Sevgili Peygamberimiz'e hitaben Yüce Allah (C.C.) şöyle buyurmuştur: "O halde habibim, peygamberlerden azim sahiblerinin sabrettikleri gibi sen de sabret."⁽³⁾ Ve yine Lokman Aleyhisselâm'ın oğluna yaptığı nasihati hikâyeten şöyle buyrulmaktadır: "Ogulcağızım namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, sana bu emir ve nehiy sebebiyle isabet eden şeylere katlan, Çünkü bunlar, kat'i surette farz kılınan işlerdendir."⁽⁴⁾ Cüneyd bin Muhammed demiştir ki; "Sabır, insanın keder ve öfkesi yüzüne vurmadan kederini izale eden en tesirli bir yoldur. Zünnun-i Mısri de şöyle demiştir: "Sabır, Şer'a ve hikmete muhalif olan şeyleri irtikâbdan uzak durmak, gam ve kederlerin üşüştüğü zamanda ise sükuneti muhafaza edebilmektir." Bütün bunlar insanın hayatında uğrayabileceği herhangi bir tehlike ânında veyâ hoşlanmayacağı bir duruma sürüklenmesinde azim ve kudreti elden bırakmıyarak sabırlı olmayı gerektiren prensiplerdir.

İkincisi : Sabırın haddi ve hakikati :

Eser meydana getirmek ve insan ahlâk ve âdetlerini incelemek için çalışan kalem sahipleri, insanın görünen yönleriyle tezahür eden huy ve davranışlarını genişçe açıklayabilmek için bir takım belli hududlar koymayı ve gerçekleri beyan etmeyi amaç edinmişlerdir. Tâki işaret edilen manâlar karışmasın, anlayışlar başka yönler kayıp sıkışmasın ve bu yüzden de işler birbirine karışmasın.

Sabır, birdenbire feveran ederek feryad-u figan etmenin ve gereksiz yere sızlanmanın zıddıdır. Bundan dolayı sabır ile feveran biribirinin zıddı olarak kabul edilmiştir. Zira feryad ve feveran, karşılaşılan olay ve güçlükler karşısında ve vukua gelen musibetler esnasında acele ile paniğe kapılmak ve bu yüzden de iyice ıztıraba giriftar olmaktır. Sabırlı davranmak ise, olaylar karşısında yüreklilik, serin kanlılık ve sükunetle cesurane bir şekilde tehlike ve çayın üstesinden gelebilmektir. Sabır ile sızlanmanın arasındaki farkı belirtmek üzere Allah u Tealâ kıyamet gününde, kâfirlerin lisanından şöyle diyeceklerini beyan buyurmaktadır: "Eğer, derler Allah bize hidayet verseydi biz de size elbette doğru bir yol gösterirdik. Şimdi bizler sızlansak da katlansak da birdir. Bizim için sığınacak hiç bir yer yoktur."⁽⁵⁾ Bu Âyeti Kerimede Cenab-ı Hakk sızlanma kelimesini sabır kelimesine takdim buyurmuştur, zira Allah'ın rahmetinden ümidini kesen yalnız kâfirler olduğu için onlara düşen feryad-u figan ederek sızlanmaktır.

Bu konuda Hz. Ali (R..A.) şöyle demiştir: "Eğer sen sabırlı hareket edersen bundan dolayı mükâfata nail olursun, kader kalemi de serin hakkında yazacağını yazar. Eğer feryad ederek sızlanırsan bundan dolayı günaha girerek ce-

(3) Ahkâf Sûresi âyet : 35

(4) Lokman Sûresi ayet : 17

(5) İbrahim Sûresi âyet : 21

zaya müstehak olduğun gibi kader kalemi de hakkında yine yazacağını yazar." Ve yine demiştir ki : "Sabır, tehlikeli olayların gemi ve özengisidir, feryad ve figan ise zamanın törpüsüdür." Yine bu konuda İbnü'l-Kayyım el-Cevziyye şöyle demiştir : "Feryadu figan aczin dostu ve kardeşidir. Sabır ise akıllılık ve ağırbaşlılığın dostu ve maddesidir. Eğer feryad ve feverana baban kimdir diye sorulsaydı, elbette acizliktir diye cevap verirdi. Eğer akıllılık ve serin kanlılığa baban kimdir diye sorulsaydı, o da elbette sabırdır diye cevap verirdi.

Sabır, imanın mahfazası ve can kardeşidir. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin hadis-i şerifleri sabır ile iman arasında devamlı bir irtibat bulunduğuna işaret etmektedir. Nitekim bir âyet-i kerimede Cenabı Hakk: "Ey iman edenler sabr-u sebat edin, düşmanlarınız ile sabır yarışı edin, onlara galebe çalın. Sınırlarda nöbet bekleyin, yurdunuzu çığnetmeyin" (6) buyurmaktadır. Peygamberimizde bir hadislerinde: "Sabır imanın yarısıdır." Buyurmuşlardır.

İmam Gazalî Hz. leri sabrın önemini açıklarken, İmanın kalb ile tasdike ve organlar ile amel ve icraya ıtlak olduğunu, bunun için imanın iki rükni olarak bunun birisinin yakini iman, diğerinin sabır olduğunu, zira sabrın, yakini imanın gereğine göre amel etmek olduğunu, kötülükleri terk etmenin ve itaat üzere bulunmanın ancak sabır ile mümkün olabileceğini beyan etmektedir.

Sabır aynı zamanda takvanın da delilidir. Bunun için Yüce Allah (C. C.) şöyle buyuruyor: "Kim Allah'dan korkar, belâlara katlanırsa her halde Allah iyi hareket edenlerin mükâfatını zayi etmez." (7) Takva, Allah korkusu ve O'nun murakabesidir. Allah korkusu ve murakabesi ise, O'na isyana mani ve itaatına teşvik eden amillerdir.

Sabır, kurtuluşun, feraha kavuşuşun ve büyük mükâfatlara nail oluşun öncüsüdür. Bu konuda Allahu Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Melekler de her bir kapıdan onların yanına sokulacaklar ve şöyle diyeceklerdir —sabrettiğiniz şeylere mukabil sizlere selâm ve selâmet. Dâr-ı Dünyanın en güzel sonucudur bu." (8) ve yine: "İşte bunlara sabr-u sebat ettiklerinden dolayı mükâfatları iki defa verilecektir." (9) Bu hususta sevgili Peygamberimiz de şöyle buyurmuşlardır: "İyi bil ki, yardım ancak sabır ile beraberdir." Bu konuda bazı hukema da şöyle demişlerdir: "sabreden zaferi elde eder." Yine bu konuda bazı edebiyatçılar da: "Çıkış kapılarının kapandığı bir anda bakarsın ki, kurtuluş ışıkları beliriverir." demişler.

Sabır, yardım ve genişliğin de kaynağıdır. Bu hususta Cenab-ı Hakk: "Ey iman edenler taate ve belâyaya sabır ile, bir de namaz ile Hakk'dan yardım isteyin. Şüphesiz ki Allah'ın yardımı sabredenlerle beraberdir." (10) Buyurmaktadır. Hz. Ali (K.V.) de: "Sabır bir binektir. Onu terketmeyin." demiştir. Ba-

(6) Âli İmran Sûresi âyet : 200

(7) Yusuf Sûresi âyet : 90

(8) Ra'd Sûresi âyet : 23-24

(9) Kasas Sûresi âyet : 54

(10) Bakara Sûresi âyet : 153

zı usûlcüler de: "sabretmesini bilmeyenin yardım beklemeye de hakkı yoktur." Demişlerdir. Hz. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz de: "Sabır, belâ ve musibetlere karşı bir perde, uygunsuz sözlere karşı da bir kalkandır." Buyurmuşlardır.

Sabır hususunda Kur'ân-ı Kerim'in diğer bir had koymakta, böylece de mu'ciz bir üslub ve mutlak bir kemal ibare ile CEMİL denilen sabrı izah ve ibraz etmekte olduğunu görmekteyiz. Bu hususta, Allah Tealâ, Yakub (A.S.)'un lisanı ile şöyle buyurmaktadır: "Yakub dedi ki; Hayır, nefisleriniz sizi aldatıp böyle büyük bir işe sürüklemiş. Artık bana düşen güzel bir sabırdır. Sizin şu anlatışınıza karşı yardımına sığınılacak ancak Allah'dır."⁽¹¹⁾ Sabrı cemil öyle bir sabırdır ki, ona sahib olan ne şikâyeti ve ne de sızlanmayı aklından geçirmez. İmam Gazalî'nin İhyau'l-Ulûmiddin adlı kitabında Sabrı- cemil şöyle tarif edilmektedir: ""Sabrı-cemil, musibete uğrayanın kalbi ızdırabla dolmasına, gözlerinden yaşlar boşanmasına rağmen başkası tarafından fark edilemeyecek kadar kişiye metanet ve sükûnet veren sabırdır." CEMİL, Göz ve gönlün onunla rahat bulduğu bir güzellik ve ferahlıktır. Fakat burada CEMİL lafzından manevî bir anlam olarak bunun rıza, kabul ve teslim manalarına geldiğini kabul ederek, sabrı cemil ile bütün acıların adeta eriyip yok olacağını, yerine imanın halavetinin geleceğini ve böylece mutlak sükûnete ereceğini anlamak gerekmektedir. Bu ise sabır yolunda insanın tutacağı yolların en yükseği ve en şerefliisidir.

Sabrın şükür ile beraber olması, sabr-ı cemil mertebesinden de üstündür. Bu hususta Cenab-ı Hak: 'Şüphesiz bunda çok sabır ve çok şükür eden herkes için elbette ibretler vardır."⁽¹²⁾ Buyurmaktadır. Burada sabır kelimesi mübalağa ile zikredilmek suretiyle konunun önemine işaret olunmuştur. Sabır, belâ ve musibetler ânında, şükür ise, nimetlere kavuşulduğu zamanda başvurulması gereken güzel yollardır. Buna bir misal olmak üzere Allah-ü Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Biz onu hakikaten sabırlı bulduk. O ne güzel kul idi. Hakikat o daima Allah'a dönen bir zat-idi."⁽¹³⁾ Mütevatiren sâdır olan haberlerde belirtildiğine göre Hz. Peygamber (S.A.V.)'in bu konuda şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Şübhesiz sabır imanın bir yarısı, şükür de diğer bir yarısıdır."

Allâme ibn-i Kayyım el-Cevziyye (İddetü'ssabirin) adlı kitabında: "Her ne kadar sabır ile şükürün kendilerine mahsus ayrı ayrı manâları varsa da, bu iki haslet biri birinden ayrılmayan ve biri birini tamamlayan iki vasıftır. O halde ne zaman şükür, sabırdan ayrılırsa şükür olmaktan, sabır da şükürden ayrıldığı takdirde, sabır olmaktan çıkarlar" görüşüne yer vermiştir.

Hz. Ömer (R.A.) de şöyle demiştir: "Eğer sabır ile şükür ikisi yanyana olan birer binek olsalardı, hangisine bineyim diye tereddüt etmeden her ikisine de sahib olmayı isterdim."

(11) Yusuf Sûresi âyet : 18

(12) Sebe' Sûresi âyet : 19

(13) Sad Sûresi âyet : 44

Evvelâ: Mahalli itibariyle sabrın kısımları :

İbn-ül-Kayyım el-Cevziyye "İddetü's-Sabirîn zü Hubratü's-Şâkirîn" adlı kitabında, sabrın bedenî ve nefsi olmak üzere iki bölüm, bunların her birerinin de ihtiyarî ve ıztırarî olmak üzere ikişer nevi' olduğunu, bu takdirde böylece dört kısma ayrıldığı görüşündedir. Şöyle ki:

1 — İhtiyarî olan bedenî sabırdır. Bu sabrın sahibi kendi hürriyeti, kendi ihtiyar ve iradesiyle en ağır ve meşakkatli işleri kabul ederek omuzlar. İnsanlar başka başka yol tutarken o dağları devirircesine mihnet ve meşakkatleri göğüsleyerek sabrın en çetin örneğini verir.

2 — İztırarî olan bedenî sabırdır. Bu sabrın sahibi herhangi bir acı veyâ ıztıraba mutlak katlanmak zaruretindedir. Bu da, hastalık veyâ yangın, zelzele, sel felâketi gibi türlü tabiat olaylarına göğüs germektir.

3 — İhtiyarî olan nefsanî sabırdır. Bu sabrın sahibi aklen ve şer'an yapılması doğru olmayan şeyleri ve işleri yapmaya bile bile yeltenen kişidir. Yani akli o işin kötü ve yaramaz olduğuna erdiği ve şer'i şerife aykırı olduğunu bildiği halde o işten nefsinin men'edememesidir.

4 — İztırarî olan nefsanî sabırdır. Bu da, biri birini seven iki dostun aralarında geçen incitici durumlara sabrederek dostluklarını iyi ve meşrû yolda sürdürürebilmek için sabredebilmektir.

Yukardaki sabır kısımlarına ait taksimatı özetliyerek İbnü'l-Kayyım el-Cevziyye: "İztırarî olan her iki sabırda hayvanatın insanlara benzediğini, insanların sabır hususunda ancak ihtiyarî olan sabır ile hayvanlardan ayrılarak üstünlük ve faziletlerini ortaya koyabildiklerini, ıztırarî olan sabırda ise bazan hayvanların insanlardan daha dayanıklı ve daha kuvvetli olduklarını, bu tür bir sabrın sahibi her ne kadar sabırlı olarak görülürse de gerçekte sabredenlerden değildir." diyerek ihtiyarî olan ve iradeye dayanan sabrın matluba ve maksuda uygun olduğunu belirtmektedir.

İmam Gazâlî Hz.leri de, İbnü'l-Kayyım el-Cevziyye'nin görüşünü te'yid ederek İhya'ül-Ulum-'id-Din adlı kitabının Sabır ve Şükür bölümünde şu izahda yer vermektedir : "Hayvanata şehvet musallat kılınmış olup, adeta hayvan şehvetin emrine râm olmuş ve bütün harekât ve sükûnunu da şehvetin arzusu doğrultusunda yapar halde yaratılmıştır. Hayvanlarda şehveti frenleyip karşı duracak başka bir duygu yoktur ki onun adı sabır ve sebat olsun.

Melekler ise, sırf Allah aşkı ve O'na ibadet arzusu ile yaratılmışlardır. Onların bütün çabası ve ibadeti Cenab-ı Hakk'a kurbiyyet içindir. Meleklerde, kendilerini Allah'ı tesbih ve takdisden alıkoyacak bir şehvet yaratılmamıştır. Bunun içindir ki, bir an bile Cenab-ı Hakk'a kulluktan gaflet ve füturda bulunmazlar. İnsanlara nisbetle teneffüs ne ise, Meleklerle nisbetle de tesbih ve takdis de odur. Her ne kadar meleklerin durmadan ibadet ve tesbih üzerinde bulunmaları, görünüşe göre onların ne kadar sabru sebat göstermekte olduklarına delâlet etmekte ise de, bu onlar hakkında sabır olarak tasavvur olunmaz. Olsa olsa bu, onların yaratılışları icabı olarak Allah'a sonsuz aşk ve muhabbetlerindedir.

Amma insanlara gelince, onlarda hem akıl ve hem de şehvet vardır. Eğer akli ile sabrı şehvetine galib gelirse arzularını yendiği için meleklerle iltihak etmiş olur. Zira meleklerde akıl var, şehvet yoktur. Eğer şehveti aklına galib

gelerek sabrı elden bırakırsa bu sefer hayvanata iltihak etmiş olur. Zira hayvanlarda şehvet var, akıl yoktur. Bu hususta Allah-ü Tealâ: "Amma kim Rabbinin Makamından korktu, nefsini heva ve hevesinden alkoydu ise, işte muhakkak ki Cennet onun varacağı yerin ta kendisidir." (14) Buyurmaktadır.

Denmiştir ki: Ne mutlu akli emir, nefis ve hevası esir olanlara. Ne kadar yazık nefsi emir, akıl ve iradesi esir olanlara.

Ve yine denmiştir ki: Şüphesiz şehvet, imparatorları köle yaptığı gibi, sabırda köleleri imparator yapar. Buna misal olarak Hz. Yusuf ile Züleyha hikâyesine bakmak kâfidir.

İkincisi: Taalluk ettiği durumlar itibariyle sabrın kısımları

İmam Gazâlî Hz.leri İbnü'l-Kayyım el-Cevziyye'nin de muvafakat ettiği bir görüşünde bu noktada sabrı üç kısma ayırmaktadır.

1 — Eda edinceye kadar Allah'ın emirlerine harfiyyen itaat etmek üzere gösterilen sabırdır.

2 — Allah'a isyan teşkil edecek ve O'nun emirlerine aykırı olan davranışlar içerisine düşmemek üzere gösterilen sabırdır.

3 — Uğranılan belâ ve musibetlere ve kazalara karşı sarsılmadan ve öfkelenmeden gösterilen sabırdır. Bu hususta özet olarak şöyle söylemek daha yerinde olur: İnsana sabır hususunda düşen görev; emrolunduklarını yaparken, sakıncalı olanlardan kaçarken, bunları terkederken ve takdir olunanları karşılarken metanetli ve sabırlı olabilmektir.

İbn-i Abbas (R.A.) Hz.leri sabır hususunda şöyle demektedir: "Kur'ân-ı Kerim'de sabır üç vecih üzeredir. Birincisi; Allah'ın farz kıldığı hükümleri yerine getirirken sabretmek ki, bunun için üç yüz derece sevab vardır. İkincisi, Allah'ın haram kıldığı yasakları işlememek üzere sabırlı olmak ki, bunun için altı yüz derece sevab vardır. Üçüncüsü, bir felâkete uğranıldığı ilk anda ilk sarsıntıya katlanmak üzere sabretmek ki, bunun için dokuz yüz derece sevab vardır. Zira birinci ve ikinci kısımlar, yerine getirilmesi farz olan hükümlerden, üçüncü kısım ise faziletlerdendir. Bu üç vechin yerine getirilmesi için kuvvetli bir iman ve azme, kuvvetli ve yakını bir ihlâsa ihtiyaç vardır. Bunun için Peygamberimiz (S.A.V.) bu hususta şöyle buyurmuşlardır: Allah'ım ben senden, bana dünyanın musibetlerini kolaylaştıracak yakını bir iman isterim."

Cenab-ı Hakk'ın Kur'ân-ı Kerim'de hikâyeten haber verdiği, Hz. Lokman (A.S.)'ın oğluna olan vasiyyetine bir göz atıldığında yukarda belirtilen her üç sabra da işâret bulunduğu görülür. Lokman (A.S.) şöyle demektedir: "Oğulcağızım namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış. Sana bu emir ve nehiy sebebiyle isabet eden şeylere katlan." (15)

Sabrın zikredilen bu üç kısmını Cenâb-ı Hakk Kur'ân-ı Kerim'inde şöyle izah buyurmaktadır: "Ancak selim akılların sahibleridir ki iyice düşünür, idrâk eder —onlarki Allah'ın ahdini yerine getirirler, misakı bozmazlar— onlar ki, Allah'ın ulaştırılmasını (İdame ve riayet edilmesini) emrettiği şeyi ulaştırırlar. Rab'lerinden korkarlar, bilhassa kötü hisapdan endişe ederler— onlar ki,

(14) Nâziât Sûresi, âyet : 40-41

(15) Lokman Sûresi âyet : 17

sırf Rab'lerinin rızasını isteyerek her zorluğa katlanırlar, namazı dosdoğru kılarlar. Kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve âşikâr hayır yoluna harcarlar, kötülüğü iyilikle savarlar. İşte onlar, onlar için bu dâr-ı dünyanın iyi bir sonucu vardır.”⁽¹⁶⁾ Böylece Allah'ın emirlerini tutmak, yasaklarından kaçınmak ve mukadderatına boyun eğebilmek, sabır denen temel üzerine bina edebilmektir. Çünkü kök ve temel olmayınca bina ve dal da olmaz. Tıpkı kıymetli ve dolu başakların sağlam bir kök ve dayanıklı bir sap üzerinde durabildiği gibi.

Üçüncüsü : Hüküm yönünden sabrın kısımları

Fukaha ve usülcülerden bir çoğu hüküm itibariyle sabrın vacib, mendub, mahzur, mekruh ve mubah kısımlarına ayrıldığı görüşüne varmışlardır. Şimdi özet olarak aşağıda bu kısımlar açıklanacaktır :

1 — Vacib olan sabırdır, bu da üç vecih üzeredir. Haramlara yanaşmamak üzere sabır, yerine getirilmesi farz olan hükümleri ifadaki sabır, kulun kendi irade ve idaresi haricinde vukûa gelen musibetlere sabırdır ki, bu, sabrın Taalluku itibariyle olan bölümünde izah ve zikredilmiştir.

2 — Mendub olan sabırdır ki, bu İslâm hükümlerine göre mekruh sayılmış olan şeyleri irtikâb etmemek için sabretmek, Müstehab görülen şeyler üzerinde sabretmek ve fenalık eden bir kimsenin seviyesine düşmemek ve ona yaptığı ile mukabelede bulunmamak üzere sabredebilmektir. Bu hususta Yüce Allah (C.C.) şöyle buyurmaktadır: “Eğer her hangi bir ceza ile mukabele edecek olursanız, ancak size reva görülen ukûbetin misillemesiyle ceza yapın, Sabrederseniz, andolsun ki bu, tahammül edenler için daha hayırlıdır.”⁽¹⁷⁾ Ve yine buyuruyor ki: “Kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülük bir misillemedir. Fakat kim affeder, barışı sağlarsa mükâfatı Allah'a aittir. Şübhe yok ki O zalimleri asla sevmez.”⁽¹⁸⁾

3 — Mahzurlu olan sabırdır. Bu da, ölünceye kadar yemek ve içmekten kendini men'etmek (ölüm orucu tutmak gibi) veyâ yenmesinde zaruret görüldüğü bir anda canını ölümden kurtaracak kadar ölü hayvan eti, akmış kan veyâ domuz eti bulunduğu halde bunları yemiyerek kendini ölüme terketmek üzere olan sabırdır ki, bu İslâmî açıdan sakıncalıdır. Çünkü bunun doğru olmadığı aklen ortadadır. Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: “Kim son derece açlık halinde çaresiz kalırsa, günaha meyil maksadı olmaksızın haram olan etlerden yiyebilir. Çünkü Allah çok yargılayıcı, çok esirgeyicidir.”⁽¹⁹⁾

Bu konuda İmam-ı Ahmet bin Hanbel (R.H.) şöyle demiştir: “Bir kimse ölü etini ve akmış kanı yemek mecburiyetinde kalır da bunu bile bile yememek sûretiyle helâk olursa cehenneme girer.” Çünkü Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'de: “Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın, daima da iyilik edin, Allah muhakkak iyilik edenleri sever.”⁽²⁰⁾ buyurmuştur. Bunun içindir ki, nefse ârız

(16) Ra'd Sûresi âyet : 19-20-21-22

(17) Nahl Sûresi âyet : 126.

(18) Şuarâ Sûresi âyet : 40

(19) Maide Sûresi âyet : 3

(20) Bakara Sûresi âyet : 195

olan helâk ve telef olma anlarında bu helâk ve teleften kurtulmak için her careye baş vurarak mukavemet göstermek vacibtir.

4 — Mekruh olan sabırdır. Bu da, durumu tehlikeye düşme ânına kadar yemekten ve içmekten kendini men'ederek tıbbî sebeblere baş vurmaksızın lüzumsuz yere kendini tehlikeye atmak ve yapılması müstehab olan işleri de yapmamak ve gereksiz yere (Riyâzat yapıyorum diyerek) vücudunu zayıf düşürmek.

5 — Muhab olan sabırdır. Bu da, Yapılmasıyla yapılmaması bir olan her hangi bir iştir ki, bu işi yapmamak üzere gösterilen sabırdır. Yani muhab olan bir işi yapmakta, yapmamakta veyâ her ikisini de yapmamak üzere sabretmekte netice yönünden aynıdır.

İbnü-l Kayyım el-Cezviyye bu konuyu şu veciz ve kısa ibare ile şu şekilde özetlemiştir: "Vacib olan bir işi yapmak üzere sabretmek vacibtir, sabretmemek ise haramdır. Haram olan bir işi işlememek üzere sabretmek vacib, sabretmemek ise haramdır. Müstehab olan bir işi yapmak üzere sabretmek müstehab, sabretmemek ise mekruhtur. Mekruh olan bir işi işlememek üzere sabretmek müstehab, sabretmemek ise mekruhtur. Mubah olan bir işi işlememek üzere sabretmek ise mübahtır."

Hız. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz Ensar'a(Medineli Müslümanlara) İmanlarının alâmetinin ne olduğunu sordu. Onlar da şöyle diye cevap verdiler: "Biz geniş ve ferah zamanlarımızda Allah'a şükreder, belâ ve musibetlere sabreder, kazâ ve kadere de razı oluruz." Bunun üzerine Peygamberimiz: 'Kâbe' nin Rabbına yemin ederimki bunlar gerçekten mü'minlerdir." buyurdu.

Yine Hz. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bu hususta şöyle buyurmuşlardır: "Her kim nail olduğu nimetlere şükreder, nail olamadıklarına sabreder, haksızlığa uğradığında affeder, haksızlık ettiğinde de doğruluğa rücu ile bağışlanmasını talep ederse, işte bunlar emniyet ve hidayet üzere olanların ta kendileridir." Ve yine sevgili Peygamberimiz: "Sabır bir ışıktır." buyurmuşlardır. Çünkü sabır ile hayret ve dehşetin karanlığı aydınlığa, işlerin çaprasıklığı açıklığa dönüşmüş olur. Zira bazı edibler: "Sabreden umduğuna ulaşır, şükreden de imkân ve nimetlerini garantilemiş olur." demişlerdir.

Nitekim bazı ata sözlerimiz sabrı ne güzel ifade ederler. Mselâ: "Sabreden derviş muradına ermiş, sabır ile koruk helva olur, sabreden zafere erer, sabır ile doğru yolu tutan dağları aşmış, acele ederek doğru yoldan sapan yarı yolda şaşmış." sözleri bu cümledendir.

Hulâsa olarak sabır, Yüce Allah'ın (C.C.) bütün peygamberlerine ve inandırmış bütün kullarına, Peygamberlerin de bütün ümmetlerine emir ve tavsiye eylediği, başlangıcı zor ve acı, amma sonu tatlı ve selâmet olan bir hayat ve kurtuluş müjdesidir. Bu konuyu şu Âyet-i Kerimenin anlamını serdederek noktalamış olalım. Allah Tealâ buyuruyor ki: "Tarafımdan söyle; Ey iman eden kullarım, Rabbinizin azabından korkun. Bu dünyada iyi hareket edenler için mukadder bir güzellik vardır. Allah'ın toprağı geniştir. Ancak sabredenlere ecirleri hesabsız ödenecektir."(21).

(21) Zümer Sûresi âyet : 10